

PRAHOS GRAŠIŲ PERSVĖRIMAS LIETUVOJE: FAKTAI IR MITAI

Vytautas Smilgevičius

Lietuvos nacionalinis muziejus
Arsenalo g. 1, LT-2001 Vilnius
El. p. numizmatika@lnm.lt

Straipsnyje nagrinėjamas Vaclovo IV (1378–1419) Prahos grašių persvėrimo procesas, remiantis didžiausio šių monetų lobio – Vilniaus Gvazdikų gatvės lobio – tyrimo duomenimis. Istoriskai „persvėrimas“ reiškė sunkesnių monetų atrinkimą, siekiant jas perlydyti į lengvesnes monetas ir tokiu būdu gauti papildomą pelną. Remiantis minėto lobio tyrimo duomenimis, galima būtų teigti, kad monetų persvėrimas, kaip reiškinys, Lietuvoje neegzistavo. Finansine prasme Lietuvoje monetų persverti neapsimokėjo, pelningiau buvo skolinti pinigus.

Pagrindiniai žodžiai: Prahos grašiai; monetų persvėrimas; norminė masė; masės vidurkis.

Įvadas

Terminas „persvėrimas“ siejamas su Koperniko–Grešamo dėsniumi. Pagal jį, rinkoje esant tiek geroms, tiek ir blogoms monetoms, blogosios išstumia geresnes. Plačiau žr. [8, p. 67, 7 išnaša]. Šis terminas kol kas retai vartojamas Lietuvos numizmatinėje literatūroje. Persvėrimu vadinamas reiškinys, kai vienodo nominalo monetas, turinčios didesnę negu norminė masė sidabro kiekį, kaupiamos, o lengvesnės leidžiamos į apyvartą. Atrinktos sunkesnės monetas vežamos į monetų kalyklą perkalti į naujas monetas, turinčias mažiau gryno sidabro. Sunkesnės monetas perkalamos į norminės masės monetas. Skirtumas tarp monetų norminės masės ir pateiktų perkalti monetų masės sudaro papildomą pelną, skaičiuojamą nukaltomis naujomis monetomis. Pavyzdžiui, vietoj atvežtų perkalti 100 grašių, kalykla nukala 110. Vadinasi, papildomas pelnas – 10 grašių. Pažymėtina, kad tam tikras pelnas gaunamas jau vykdant prekybos operacijas.

Lenkų numizmatinėje literatūroje monetų persvėrimo procesas vadinamas „przeważanie“, vokiečių – „seigern“. Lietuvoje buvo mėginama vartoti „perrūšiovimo“ ir „persvėrimo“ terminus, nors nė vienas iš jų kol kas neįsitvirtino. Kadangi monetas norminės masės rodiklis yra esminis, vartosime tikslesnį terminą „persvėrimas“. Vokiečių numizmatinėje literatūroje [2, p. 354–355] nurodoma, kad šis terminas labiau taikytinas pfenigams, bet ne stambesnėms monetoms, lenkų literatūroje panašių apribojimų nėra.

Šio darbo pagrindinis tikslas – išnagrinėti, kiek istoriskai objektyvus buvo toks monetų persvėrimas. Tyrimo objektu pasirinkti Vilniaus Gvazdikų gatvės lobio, saugomo Lietuvos nacionalinio muziejaus Numizmatikos skyriuje, Vaclovo IV Prahos grašiai*. Vilniaus Gvazdikų gatvės lobis nevisiškai tiksliai „Baniškių lobio“*** pavadinimu buvo aprašytas tiek Lietuvos, tiek ir užsienio spaudoje [1, p. 356; 10; 11, p. 8–9; 12; 13]. E. Ivanausko lobių sąvade skelbta šio lobio sudėtis ir datos [4, p. 23]. Lietuvos muziejuose saugoma apie 1 800 šių monetų, o senkapiuose rasti tik 7 grašiai [14, p. 148, 4 lentelė]. Be Vaclovo IV Prahos grašių, Lietuvoje randama ir kitų valdovų: Karolio I (1346–1378), Vladislavo II (1471–1516) ir Ferdinando I (1526–1564) Prahos grašių. Lietuvos muziejų lobiuose yra tik apie 30 Karolio I grašių [12]. E. Ivanausko tyrimų duomenimis, Lietuvos lobiuose rasta 6 Vladislavo II grašiai ir 1 Ferdinando I grašis [4, p. 63, 87]. Taigi Vaclovo IV Prahos grašiai labiausiai tinka jų persvėrimui tirti.

*Čekijos valdovų vardai ir titulai, Prahos grašių fiziniai rodikliai po konservavimo ir valymo darbų aptarti straipsnyje apie Karolio I grašius [12, p. 12–13].

**Lobis buvo rastas name, esančiame Vilniuje, Gvazdikų gatvėje. Baniškių gyvenvietė egzistavo iki maždaug XX a. septinto dešimtmečio. Kadangi lobiai vadinami radimo vietovės vardu, tikslingiau šį lobį būtų vadinti Vilniaus Gvazdikų gatvės lobio vardu (*aut. past.*).

■ Vytautas Smilgevičius – Vilniaus universiteto istorijos magistras, Lietuvos nacionalinio muziejaus Numizmatikos skyriaus vyriausiasis muziejininkas.
Veiklos sritys: Lietuvos lobiai, Prahos grašiai.

Žinomas faktas, kad monetos buvo persveriamos Vakarų Europoje. Lenkų literatūroje minimi keli monetų rūšiavimo, siekiant atskirti blogesnes monetas, atvejai, minimas lenkiškų monetų išvežimas į kitas valstybes perlydyti ir pan. Galima tik spėti, kad šis reiškinys galėjo būti ir Lietuvoje, kai čia atsirado Prahos grašiai. Rinkoje buvo skaičiuojamas šių monetų kiekis, o ne gryno sidabro kiekis jose. Iškelkime pradinę hipotezę, kad monetų persvėrimas, kaip reiškinys, Lietuvoje egzistavo. Tokiu atveju turime nustatyti monetų persvėrimo procentą ir chronologiją.

Nagrinėjant Václavo IV Prahos grašius, neįmanoma apeiti ir jų metrologijos klausimo. Šiame darbe naudojama ankstesniame straipsnyje apie Labanoro lobį pasiūlyta [13, p. 123–124] trijų ordinacijų schema (žr. 1 lentelę).

1 lentelė

Václavo IV ordinacijų teorinės normos

Ordinacija	Kalimo metai	Norminė masė, g	Norminė praba
I	1378–1386	2,90	820
II	1405–1407	2,66	666
III	1407–1419	2,70	636

Pastaba: Terminas „norminė masė“ vartojamas vietoj termino „norminis svoris“.

Vilniaus Gvazdikų gatvės lobio Václavo IV Prahos grašiai suskirstyti į dešimt grupių: 1) I ordinacijos; 2) II ordinacijos; 3) III ordinacijos; 4) I arba II ordinacijos; 5) II arba III ordinacijos; 6) spėtinai I ordinacijos; 7) spėtinai II ordinacijos; 8) spėtinai III ordinacijos; 9) spėtinai I arba II ordinacijos; 10) nenustatytos ordinacijos.

Pažymėtina, kad spėtinai nustatytos monetos (6–9 grupės) šiame darbe nenagrinėtos dėl jų priskyrimo ateityje pagal galimus požymius konkrečiai kitai ordinacijos grupei.

1. Literatūros apžvalga

Monetų persvėrimo procesas Lietuvos spaudoje nėra plačiau nušviestas. Labai nedaug apie šį reiškinį yra parašęs E. Ivanauskas [3, p. 69]. Du straipsnius apie Prahos grašių persvėrimą yra parašęs ir šių eilučių autorius. Straipsnyje apie Labanoro lobį [13] teigiama, kad monetos buvo persveriamos (ten vadinama terminu „išrinkinėjamos“), nurodoma persvertų monetų dalis. Kitame straipsnyje teigiama, kad Prahos grašio tranzito šalyse „išrinkinėjimo proceso arba nebuvo, arba jis buvo labai silpnas“ [12, p. 20]. Galiausiai šiame straipsnyje teigiama, kad monetų persvėrimo Lietuvoje nebuvo, nes tai nepatvirtina nei Lietuvos lobių medžiaga, nei skelbta literatūra ir šaltiniai [12, p. 21].

Lenkijoje persvėrimo proceso įtaką Prahos grašių metrologijai tyrė J. Kisieliowski. Jis rėmėsi septyniais Lenkijoje rastais Prahos grašių lobiais. J. Kisieliowski mano, kad monetas persverdavo Valstybės išdas ir galbūt pirkliai [8, p. 68]. Jo teigimu, greičiausiai buvo persveriamos tik senesnės monetos, ir tai ne visos, o tik tam tikra jų dalis. Tai daryta siekiant išlaikyti pastovią markės norminę masę (253,14 g) [8, p. 69]. Jis rašo, kad už privatų naujų pinigų išrinkimą ir vežimą perlydyti buvo baudžiama.

Dėl šių autoriaus teiginių kyla abejonių. Manome, kad persvėrimas valstybės mastu būtų reiškęs visuotinę senesnės emisijos sunkesnių už norminę masę monetų išrinkimą iš apyvartos ir jų perlydymą į mažiau gryno sidabro turinčias naujas monetas. Taip Valstybės išdas galėtų gauti tam tikrą viršpelnį, tačiau dėl tokių veiksmų kristų markės kursas. Grašių skaičius markėje buvo pastovus, nepriklausomas nuo tų grašių gryno sidabro kiekio. Monetų kalyba viduramžiais buvo pagrįsta principu *al marco* – iš nustatyto metalo kiekio turėjo būti nukalamas nustatytas monetų kiekis, t. y. nebuvo

siekiami vienodos kiekvienos monetos masės ir prabos. Perkalus visas sunkesnes už norminę masę monetas, apyvartoje liktų tik monetas, kurių masė yra norminė arba už ją mažesnė. Taigi gryno sidabro markės kursas kristų – vieną gryno sidabro markę turėtų sudaryti daugiau grašių negu iki persvėrimo, skirtųsi „senoji“ (iki persvėrimo) ir „naujoji“ (po persvėrimo) sidabro markės. Logiška išeitis būtų nustatyti arba vienos markės naują grašių kiekį, arba naujus markės, kaip masės vieneto, standartus. Kol kas nežinoma, kad Čekijoje ar kur kitur būtų daromi senesnių emisijų monetų tyrimai siekiant išsiaiškinti, kiek tos monetas atitinka markės norminę masę.

Kaip tai galėjo atrodyti praktikoje? Pavyzdžiui, panagrinėkime II ir III ordinacijų grupių Vaclovo IV grašius. Tarkime, kad Lietuvos ir Čekijos muziejų lobių medžiagos yra panašios. Vadinasi, cirkuliuojant III ordinacijos grupės Prahos grašiams kartu su II ordinacijos grupės grašiais, reikėtų išrinkti II ordinacijos grupės grašius taip, kad markė senųjų ir markė naujųjų grašių būtų lygios [plg. 8, p. 69]. Iš vienos markės gryno sidabro, mūsų skaičiavimais, buvo nukalama Prahos grašių: II ordinacijos grupės – apie 143 monetas, III ordinacijos grupės – apie 152,5 monetas. Skirtumas yra 9,5 grašio skaičiuojant vienai markai. Pagal Lietuvos muziejų lobių medžiagą, apie 70 procentų visų II ordinacijos grupės monetų yra lengvesnės už norminę masę arba jai lygios, apie 30 procentų – sunkesnės už norminę masę.

Lengvesnių monetų norminės masės vidurkis – apie 2,47 g. Jeigu, tarkime, jų norminė praba yra 666, tai vienos monetos vidutinis gryno sidabro kiekis – apie 1,65 g. Vadinasi, iš vienos markės galėjo būti nukalta 153,41 tokių monetų. Gauname rodiklį, artimą III ordinacijos grupės grašių kalimo normai.

Sunkesnių monetų vidutinė norminė masė yra 2,76 g, o gryno sidabro kiekis, jei praba norminė, – 1,83 g. Taigi iš vienos markės galėjo būti nukalta apie 138,32 tokių monetų. Tarkime, kad Valstybės išdas išrenka visas sunkesnes monetas. Tuomet vieną markę sudarytų 153 monetas, arba markės vertė pablogėtų 0,5 grašio. Tarkime, kad Valstybės išdas Čekijos teritorijoje iš apyvartos išrinko visas sunkesnes monetas. Markės vertė nukrito nuo 153,41 grašio iki 154,35 grašio, t. y. vieno Prahos grašio gryno sidabro kiekis sumažėtų nuo 1,65 g iki 1,64 g. Kaip matome, visuotinis monetų persvėrimas būtų sumažinęs markės vertę, t. y. būtų pabloginęs Prahos grašio kokybę. Kol kas neteko aptikti duomenų, kad šalyse, kuriose cirkuliuo Prahos grašiai, būtų atlikti senesnių ir naujesnių emisijų grašių palyginamieji tyrimai, siekiant išsiaiškinti, ar „senosios“ ir „naujosios“ sidabro markės svoriai lygūs. Vadinasi, J. Kisieliewski teorija, kad monetas persverdavo Valstybės išdas ir galbūt pirkliai, yra neteisinga.

Monetų persvėrimą šalia kitų neteisėtų pasipelnymo šaltinių epizodiškai aptarė S. Kubiak. Autorė neargumentuodama teigia, kad toks viršpelnio gavimo būdas pasitaikydavo, nors rašytiniuose šaltiniuose tokių atvejų aptinkame mažai [9, p. 205]. S. Kubiak mini [9, p. 126], kad Prahos grašiai buvo naudojami kaip sidabro žaliava lenkiškoms monetoms. Pasak S. Kubiak, Prahos grašius šiuo tikslu tiekdamo muitinė [9, p. 205]. Autorės cituojami šaltiniai rodo, kad pirkliai tiekdamo kalyklai sidabrą, bet nenurodoma, kokiu pavidalu.

Valstybės kontroliuojamą blogesnių monetų atskyrimo nuo norminių reiškinių Kazimiero III laikų (1333–1370) Lenkijoje taip pat aptarė R. Kiersnowski [7]. Autorius teigia, kad nors monetų persvėrimas ir buvo populiarus tarp gyventojų, tačiau jis buvo draudžiamas ir už jį buvo baudžiama [6, p. 205]. Turint omenyje vos keletą šaltiniuose paminėtų atvejų, matyt, būtų per drąsu daryti išvadą, kad monetų persvėrimas buvo populiarus tarp gyventojų.

Pažymėtina, kad Čekijoje, kur gyventojai Prahos grašius žinojo nuo pat jų įvedimo 1300 m., šios monetos galėjo būti persveriamos. To greičiausiai reikėjo siekiant papildyti valstybės išdą. Taip teigti būtų logiška, nes šalies valdžia, rinkdama mokesčius, galėjo sąmoningai atrinkti sunkesnes monetas, jas kaupiti ir perkalti į naujesnes monetas.

2. Monetų persvėrimas

Masė – tai vienintelis monetos rodiklis, kurį pirklys arba Valstybės išdo darbuotojas galėjo lengvai patikrinti. Kitas klausimas, ar visada sunkesnės monetos turi didesnę prabą už lengvesnes? Norint tai nustatyti, reikėtų ištirti vieno kurio nors lobio visų monetų prabas. Deja, toks tyrimas kol kas neatliktas, o atlikus epizodinius viso lobio kelių monetų tyrimus, negalima kalbėti apie visumą. Teoriškai galimas atvejis, kai monetos masė didėja mažėjant prabai. Juo labiau tai būtų pateisinama kalant *al marco* kalimo būdu.

Atsakyti į klausimą, ar egzistavo monetų persvėrimas, yra gana paprasta. Tam užtenka palyginti visų tų grašių, kurių galima nustatyti normines (ar spėjamas normines) mases, masės vidurkius ir apskaičiuoti šiuos rodiklius:

1. Konkrečios ordinacijos grupės monetų masės vidurkį;
2. Sunkesnių už norminę masę monetų dalį;
3. Bendrą Vilniaus Gvazdikų gatvės lobio Václavo IV Prahos grašių masės vidurkį.

Pažymėtina, kad I arba II, II arba III ir nenustatytos ordinacijos grupių monetoms taikytas aukščiausias norminės masės rodiklis. Šiuo atveju, jeigu moneta priskirta I arba II ordinacijos grupės grašiams, jai taikoma I ordinacijos grupės grašių masės norma (2,90 g). Gauti duomenys yra objektyvūs tiek, kiek ir monetų masės rodikliai po valymo ir konservavimo darbų.

2 lentelė

Vilniaus Gvazdikų gatvės lobio Václavo IV Prahos grašių masės rodikliai

Ordinacija	Masės vidurkis, g	Norminė masė, g	Sunkesnių už norminę masę monetų dalis, %
I	2,55	2,90	–
II	2,52	2,66	22
III	2,44	2,70	6
I–II	2,53	2,90	5
II–III	2,47	2,70	8
Nenustatytos ordinacijos	2,49	2,90	0,4
Bendras lobio rodiklis	2,49*	Neskaičiuota	Neskaičiuota

Visi be išimties tirtų monetų grupių masės rodikliai yra mažesni už norminę masę, o palyginti didelis tik II ordinacijos grupės sunkesnių monetų skaičius. Tarkime, kad monetos buvo persvertos. Vadinasi, sunkesnės monetos buvo perlydomos, o į apyvartą išleidžiamos lengvesnės. Galima spėti, kad kuo mažesnė sunkesnių monetų dalis apyvartoje, tuo daugiau tos grupės monetų buvo persveriamos. Remiantis 2 lentelės duomenimis, galima teigti, kad I ordinacijos grupės persvertos visos monetos, II ordinacijos grupės – 78 procentai, III ordinacijos grupės – 94 procentai monetų. Nenustatytos ordinacijos grupės monetų persvėrimo rodikliai dėl neaiškios jų norminės masės gali būti netikslūs, todėl jie čia nepateikiami. Gauti duomenys prieštaringi. Taigi sunkesnių už norminę masę monetų dalis gali rodyti, kad monetos buvo persveriamos, tik neaišku, kokioje šalyje – Čekijoje, Lenkijoje ar Lietuvoje? I ordinacijos grupės Prahos grašiai galėjo būti išrinkti jau pačioje Čekijoje. Jeigu Lietuvą pasiekė II ordinacijos grupės Prahos grašiai su I ordinacijos grupės grašių priemaiša, kodėl beveik ketvirtadalis sunkesnių monetų, iš kurių būtų galima gauti viršpelnį, paliekama apyvartoje? Kodėl II ordinacijos grupės sunkesnės monetos neišrinktos patekus į apyvartą prastesnės kokybės III ordinacijos grupės Prahos grašiams? Jei monetos buvo persvertos, kodėl kone masiškai buvo persveriami vėlesni (III ordinacijos grupės) Prahos grašiai, o ne ankstesni? Matyt, aiškaus dėsningumo, persveriant monetas, nėra.

*Lietuvos nacionalinio muziejaus Numizmatikos skyriaus duomenys. Autoriaus skaičiavimai.

Ižangoje minėjome, kad persvėrimo tikslas – esant tai pačiai nominaliajai vertei, iš esamo sunkesnių monetų kiekio nusikalti didesni lengvesnių monetų kiekį. Vadovaujantis tokia logika, rinkoje pasirodžius naujos ordinacijos grupės Prahos grašiams, persvertos turėtų būti ne tik naujos, bet ir senos monetos, turinčios didesni gryo sidabro kiekį. Sunkesnių monetų dalis tarp senesnių emisijų Prahos grašių sumažėtų, tačiau Lietuvos lobių medžiaga rodo ką kitą. Galima teigti, jog II ordinacijos grupės Prahos grašius Lietuvos gyventojai neblogai žinojo. Jeigu monetos buvo persveriamos, sunkesnės monetos galėjo būti atrinktos iš karto. Patekus į Lietuvą prastesnės kokybės III ordinacijos grupės Prahos grašiams, II ordinacijos grupės Prahos grašiai galėjo būti vėl persverti. Taip neatsitiko, persverti buvo tik III ordinacijos grupės Prahos grašiai, o II ordinacijos grašiai nepateko į persvėrėjų akiratį. Esama empirinė medžiaga prieštarauja apibrėžtam persvėrimo tikslui. Taigi iškelta hipotezė, esą monetų persvėrimas buvo paplitęs reiškinys Lietuvoje, yra klaidinga.

Būtų galima paprieštarauti, kad Gvazdikų gatvės lobio medžiaga nėra būdinga Lietuvos lobiams. Palyginę minėto lobio ir visų Lietuvos muziejų lobių Vaclovo IV Prahos grašių masės vidurkius*, matome, kad Lietuvos muziejų lobių grašių masės vidurkis yra 2,50 g, o Vilniaus Gvazdikų gatvės lobio – 2,49 g. Matome, kad Vilniaus Gvazdikų gatvės lobio Vaclovo IV grašių masės vidurkis yra artimas visų Lietuvos muziejų lobiuose saugomų šio valdovo grašių masės vidurkiui.

Ateityje, nuvalius ir konservavus Utenos kraštotyros muziejuje bei Nalšios muziejuje saugomus Prahos grašius, gautus duomenis (skersmenį, masę ir t. t.) bus galima panaudoti tolesniems moksliniams tyrimams.

Kaip minėta, monetos buvo persveriamos siekiant gauti papildomo pelno. Tai pagrindinė persvėrimo priežastis. Vadinasi, asmuo, išrenkantis sunkesnes monetas, tikėjosi pelno. Kiek Lietuvos sąlygomis persvėrimas galėjo būti naudingas?

Pavyzdžiui, Vilniaus Gvazdikų gatvės lobio II ordinacijos grupės sunkesnės monetos sveria 44,96 g, o norminės masės monetos – 43,2 g. Išrinkus 16 monetų, sidabro lydinio (ne gryno sidabro!) skirtumas sudaro 1,76 g. Vidutiniškai iš vienos monetos gaunama apie 0,11 g sidabro lydinio. Vadinasi, norint gauti vieną grašį viršpelnio, iš II ordinacijos grupės grašių reikia išrinkti beveik 24 monetas. Tuo tarpu kitos 52 šio lobio II ordinacijos grupės monetos sveria 126,25 g, t. y. 12 g mažiau, negu turėtų sverti. Iš viso II ordinacijos grupės monetų šiame lobyje yra 71, iš jų sunkesnių – 19 monetų. Iš sunkesnių monetų kalykloje būtų galima gauti 19,92 grašio, t. y. beveik 1 grašį pelno. Iš kitų 52 monetų kalykla nukaltų 47,46 grašio. Taigi šiuo atveju monetų persverti neapsimoka. Kitos monetų grupės nenagrinėtos, nes sunkesnių monetų yra dar mažiau.

Sunkesnes monetas perkalti į naujas lengvesnes monetas buvo galima tik kalykloje. Vadinasi, vežamų grašių vertė turėjo būti tokia, kad padengtų tiek kelionės, tiek ir perkavimo išlaidas, ir galiausiai duotų pelno. Tarkime, kad vežama perkalti 1 000 monetų, kurių kiekviena 0,11 g sunkesnė už norminę masę. Vadinasi, bus nukalta 1 110 monetų, iš jų apie 55,5 grašio bus sumokėta už kalimą, liks 54,5 grašio. Iš tos sumos kelionės išlaidoms, galbūt ir apsaugos išlaidoms būtų skirta 10 grašių. Taigi pelnas iš monetų persvėrimo sudarytų 40 grašių, t. y. būtų gautos 4 procentų palūkanos. V. Jurgutis mini [5, p. 30], kad viduramžiais paskolų palūkanų norma sudarė 43 procentus ar net 60 procentų (6 mėn.). Tai leidžia teigti, kad nagrinėjamu laikotarpiu labiau apsimokėjo pinigus skolinti arba juos investuoti į pelningą verslą, negu juos persverti, vežti į Čekiją ir po to vėl paleisti juos cirkuliuoti Lietuvos rinkose.

Išvados

Prahos grašiai dėl jų sukaupto kiekio Lietuvos muziejuose labiausiai tiko persvėrimo procesui tyrinėti. Be to, ši problema Lietuvos numizmatinėje literatūroje nėra plačiai išnagrinėta. Vienuose veikaluose teigiama, kad monetos buvo persveriamos, kituose ši nuostata neigiama. Monetų persvėrimu vadintinas toks reiškinys, kai iš vienaarūšių

*Visas šių grašių sąrašas vėliau bus išspausdintas leidinyje „Lietuvos archeologija“. Į duomenų eilutę neįtraukti nerestauruoti Prahos grašiai (aut. past.).

monetų buvo atrenkamos didesnės masės už norminę masę monetos ir perkamos į norminės masės monetas. Vadinasi, sunkesnių už norminę masę monetų skaičius apyvartoje turėjo mažėti, o lengvesnių už norminę masę arba jai lygių – didėti. Kadangi rinkoje buvo skaičiuojamas monetų kiekis, o ne gryno sidabro kiekis jose, tai papildomas monetų kiekis leido gauti ir papildomą pelną.

Tyrimas leidžia teigti, kad Prahos grašio šalyje emitentėje šių monetų persvėrimas galėjo egzistuoti, nes tai buvo gyventojams gerai žinoma, vyraujanti šalies valiuta. Tačiau, tyrinėjant Vilniaus Gvazdikų gatvės lobį, nėra pagrindo tvirtinti, kad Lietuvoje buvo persveriamos monetos. Finansine prasme Lietuvos gyventojams monetų persverti neapsimokėjo, nes didesnis pelnas būtų gautas iš palūkanavimo arba pelningo verslo.

Literatūra

1. Aleksiejūnas V. *Baniškių kaimo Prahos grašių lobis*//Archeologiniai tyrinėjimai Lietuvoje 1994 ir 1995 metais. V.: Diemedis, 1996.
2. Fengler H., Gierow G., Unger W. *Transpress Lexikon Numismatik*. Berlin: Transpress VEB Verlag, 1975.
3. Ivanauskas E., Balčius M. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės lydiniai ir monetos nuo 1387 iki 1495 metų*. V., 1994.
4. Ivanauskas E. *Lietuvos pinigų lobiai. Paslėpti 1390–1865 metais*. V.: Savastis, 1995.
5. Jurgutis V. *Bankai*. K., 1940.
6. Kiernowski R. *Wstęp do numizmatyki polskiej wieków średnich*. W.: Państwowe wydawnictwo naukowe, 1968.
7. Kiernowski R. *Data i kształt reform monetarnych Kazimierza Wielkiego*//Wiadomości Numizmatyczne. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1968, z. 3–4, s. 153–189.
8. Kisieliewski J. *Ślady działania prawa Kopernika–Greshama w metrologii groszy praskich ze znalezisk odkrytych w Polsce*//Wiadomości Numizmatyczne. Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1971, z. 2, s. 65–77.
9. Kubiak S. *Monety pierwszych Jagiellonów (1386–1444)*. Wrocław–Warszawa–Kraków: Ossolineum, 1970.
10. Smilgevičius V. *Apie blizgę, vinį, meilę. Ir šautuvą, kurio neprireikė*//Diena, 1996 m. rugpjūčio 26 d., Nr. 199[625], p. 5.
11. Smilgevičius V. *Skarb groszy praskich z Wilna*//Grosz, 1998, Nr. 71, p. 8–9.
12. Smilgevičius V. *Karlo I Prahos grašiai Lietuvos muziejų lobiuose*//Kultūros paminklai. V.: Savastis, 2000, t. 6, p. 12–23.
13. Smilgevičius V. *Labanoro lobio Prahos grašiai Lietuvos muziejų lobiuose*//Archaeologia Lituana. Vilniaus universiteto leidykla, 2000, t. II, p. 119–143.
14. Svetikas E. *Monetos XIV–XVII a. Lietuvos kapinynuose*//Lietuvos archeologija. V.: Diemedis, 1995, t. XI, p. 117–151.

*Straipsnis gautas 2001 m. birželio mėn.
Priimtas spaudai 2001 m. gruodžio mėn.*

Summary

PROCESS OF SEIGERN WITHIN PRAGUE GROATS IN LITHUANIA: FACTS AND MYTHS

Vytautas Smilgevičius

In this article, the author discusses the process of the so-called seigern within the Prague groats of Wenzel IV (1378–1419) found in the Vilnius Gvazdikų street hoard, kept in the National Museum of Lithuania. Initially, the author forms a hypothesis that seigern did exist. Seigern could mean sorting of coins according to their weight – putting into circulation lighter ones and restriking those heavier into new coins. In German literature it is said that “seigern” was committed with respect to small coins – bracteates, denarii’s, etc. and not to groats, while in Polish literature there are no restrictions.

The author uses the typology system employed by him earlier, i. e. a system of three ordinations of Wenzel IV is used:

Ordination	Period of striking	Standard weight, g	Standard assay
I	1378–1386	2,90	820
II	1405–1407	2,66	666
III	1407–1419	2,70	636

The author also discusses the financial aspect of seigern and finds that it could not be very profitable within the territory of Lithuania as it could bring annual interest of only about 4 per cent. The normal interest in the medieval Europe stood at 40–60 per cent, which means it could be more profitable to lend money than to travel to Kutna Hora mint in Czechia.